

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Національна академія правових наук України

**ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО В СИСТЕМІ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ:
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ**

Матеріали «круглого столу»

(Харків, 4 грудня 2015 року)

За загальною редакцією *А. П. Гетьмана*

Харків
«Право»
2015

УДК 349.6
ББК 67.307
Е45

*За зміст та якість матеріалів
відповідальність несуть автори публікацій*

Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади : матеріали «круглого столу» (Харків, 4 груд. 2015 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2015. – 344 с.

ISBN 978-966-458-918-2

Збірник містить тези наукових доповідей учасників «круглого столу», що відбувся у м. Харкові 4 грудня 2015 р.

Розраховане на науковців, фахівців у галузі права, студентів юридичних вищих навчальних закладів та всіх, хто цікавиться питаннями екологічного, земельного та аграрного права України.

УДК 349.6
ББК 67.307

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2015
ISBN 978-966-458-918-2 © Офортлення. Видавництво «Право», 2015

Загалом проведення дослідження виявило, наскільки важливим завданням для викладача є продукування загальнолюдських цінностей у роботі зі студентами, серед яких — збереження довкілля для майбутніх поколінь. Наразі пропонується розробити окрему тему в загальній частині екологічного права, присвячену зазначеній тематиці, під назвою «Еколого-правова культура в системі екологічного права України». Правові та психологічні підходи до викладання еколого-правових дисциплін студентам юридичного факультету обумовлюють необхідність врахування специфіки навчальних предметів, деонтологічних підходів у професії, яку вони здобувають, особливостей кредитно-модульної системи, а також посилення роботи зі студентами заочної форми навчання при вивченні ними еколого-правових дисциплін.

Размстаєв Сергій Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри екологічного права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого;

Леонідова Олена Володимирівна

здобувач кафедри екологічного права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ПОНЯТТЯ ВІДХОДІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ

Проблема накопичення відходів в сучасному суспільстві набуває все більш глобального масштабу. З одного боку, раціональне використання вторинних ресурсів надає можливість запровадження безвідходного виробництва та отримання прибутку. З іншого боку, накопичення великої кількості неутилізованих відходів спричиняє значну небезпеку для навколишнього природного середовища. Якщо в розвинутих державах проводиться належне сортування та розмежування відходів, як на законодавчому рівні, так і на практиці, то в Україні за браком законодавчого забезпечення та достатнього фінансування відходи становлять значну

екологічну небезпеку: великі території родючих земель знаходяться під сміттєзвалищами несорттованих відходів, які внаслідок гниття виділяють небезпечні речовини до атмосферного повітря, майже в кожному населеному пункті України є худобомогильники, що негативно впливають на поверхневі та підземні води, засмічують ґрунт тощо.

На наш погляд, для вирішення проблеми відходів потрібно саме на законодавчому рівні сформулювати таке поняття відходів, яке відповідатиме їх правовій природі, з'ясувати критерії розмежування відходів та вторинних ресурсів (які зараз належать до категорії), визначити критерії їх класифікації.

Питання щодо визначення поняття відходів та їх класифікації залишається спірним та не врегульованим належним чином на законодавчому рівні, визначення відходів є неоднозначним. В Законі України «Про відходи» від 5.03.1998 р. визначення поняття «відходи» змінювалось тричі, що свідчить про актуальність зазначеної проблеми. Відповідно до абз. 2 ст. 1 зазначеного закону відходами називаються будь-які речовини, матеріали та предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення [1].

Аналізуючи різноманітні визначення відходів в діючому законодавстві України, а також визначення, сформульовані вітчизняними науковцями, слід зазначити, що основне питання наукових дискусій та розбіжностей щодо визначення поняття «відходи» пов'язана з намаганням авторів та законодавця регламентувати процес утворення відходів, подальше їх використання не за місцем утворення. На наш погляд, конкретизація процесу утворення та місце використання відходів є зайвими у визначенні їх поняття, натомість, найбільш важливим елементом є критерій розмежування відходів та не відходів, а також права та обов'язки власника щодо визначення долі відходів.

Проблеми теоретичного плану виникають також у визначенні видів відходів, що негативно впливає на практику поводження з останніми. Основними критеріями визначення видів відходів, як в діючому законодавстві, так і в наукових виступають місце утворення відходів, їх стан, безпечність чи небезпечність. Фахівці розрізняють відходи виробничі, промислові, виробничого споживання, побутові, сільськогосподарські та

будівничі; тверді, рідкі та газоподібні; мінеральні та органічні. Залежно від домінування хімічних сполук розрізняють силікатні, карбонатні, вапнякові, гіпсові, залізовмісні, цинкові відходи [2]. Так, М. К. Черкашина виділяє види відходів, залежно від за сфери їх утворення: відходи виробництва, споживання та побутові відходи; за агрегатним станом: тверді, рідкі, газоподібні, залежно від фізичного стану, в якому вони перебувають: газоподібні, рідинні, тверді, сумішеві; за ступенем (рівнем) небезпеки і характером впливу на навколишнє природне середовище і здоров'я людини: безпечні і небезпечні відходи (токсичні, біологічні, вибухонебезпечні, вогнебезпечні, радіоактивні, тощо), за їх приналежністю: відходи, що перебувають у власності відповідних суб'єктів там безхазяйні відходи за суспільною корисністю залежно від засобу подальшого поводження з ними; від їх приналежності [3]. Н. О. Корнякова, визначає такі види відходів: небезпечні відходи, до яких відносяться в тому числі токсичні, радіоактивні відходи, відходи, транскордонне й утилізація/видалення яких підлягають транскордонному регулюванню: вторинна сировина; ресурсно-цінні відходи. Окремими категоріями визначаються побутові відходи, скиди та викиди [4]. В Законі України «Про відходи» окремо надано визначення небезпечних відходів, відходів як вторинної сировини, відходів тваринного походження, побутових відходів, твердих, рідких відходів [1].

На нашу думку, більш вдалим для класифікації відходів, є критерій їх впливу на навколишнє природне середовище. За ним доцільно виділяти радіаційні відходи (небезпечний вплив радіації), відходи біологічного походження (небезпечний вплив внаслідок гниття та небезпечних викидів), токсичні відходи (небезпечний вплив внаслідок виділення хімічних речовин). Певну категорію серед вищезазначених небезпечних відходів становлять відходи біологічного походження, яким приділяється певна увага в діючому законодавстві, хоча саме такої категорії відходів на законодавчому рівні не визначено.

До відходів біологічного походження, зокрема, належать відходи тваринного походження. В абз. 22 ст.1 Закону України «Про відходи» надано поняття відходів тваринного походження: загиблі тварини, відходи, що утворилися внаслідок виготовлення продукції із тваринної сировини, непридатної для споживання людиною і твариною, а також підлягають обов'язковій утилізації, крім продуктів метаболізму, що використовуються для виробництва біогазу або органічних

добрив [1]. Ст. 35-2 регламентується поводження з відходами тваринного походження.

07 квітня 2015 року Верховною Радою України з метою забезпечення гармонізації вітчизняного законодавства в сфері поводження з відходами тваринного походження до вимог міжнародного законодавства (Регламентів ЄС № 1069/2009 та № 142/2011) прийнято Закон України «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною», згідно з яким абз. 22 ст.1 та ст. 35-2 Закону України «Про відходи» виключено, закон набирає чинності з 09 травня 2016 р. Поняття відходів тваринного походження виключається з діючого законодавства, замість нього у відповідності з Регламентом ЄС № 1069/2009 законодавцем запропоновано поняття побічних продуктів тваринного походження, не призначених для споживання людиною як туші або частини туш забитих, загиблих тварин, сировини та продуктів тваринного походження, що не призначені або визнані непридатними для споживання людиною [5]. Згідно з зазначеним законом виділяється три категорії побічних продуктів тваринного походження, залежно від ступеня ризику для здоров'я людини та тварини.

На нашу думку, Закон України «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною» більш детально регламентує поняття і порядок поводження з одним із видів відходів біологічного походження, зокрема, тваринного походження. Однак важливо як для категорії відходів біологічного походження, так і для відходів взагалі розмежувати поняття відходів та поняття не відходів (вторинних ресурсів), і критерієм належності до відходів має бути повна непридатність для подальшого використання, тобто, відходи підлягають лише повній ліквідації, а вторинні ресурси підлягають повторному використанню, переробці, утилізації. На жаль, в вищезазначеному законі не розмежовуються поняття відходів тваринного походження та вторинних ресурсів тваринного походження.

Крім того, до відходів біологічного походження належать харчові відходи, які також містять біологічно активні компоненти та мають здатність до гниття. В ст. 1 Закону України «Про відходи», визначено поняття побутових відходів як ті, що утворюються в процесі життя і діяльності людини в житлових та нежитлових будинках (тверді, великогабаритні, ремонтні, рідкі, крім відходів, пов'язаних з виробничою діяльністю підприємств) і не використовуються за місцем їх накопичення [1]. Таким чином, відповідно до вищезазначеного визначення відходи

тваринного походження, наприклад, зіпсована м'ясна продукція, яку люди викидають у смітник, належить до побутових відходів. Одночасно зіпсована м'ясна продукція, що утворилась на м'ясокомбінатах, і також непридатна для подальшого використання, до побутових відходів згідно з вищезазначеними положеннями закону не належить. Хоча за фізико-хімічними властивостями зіпсована ковбаса, і та, що придбана споживачем, і та, що утворилась на м'ясокомбінатах, має однакові властивості, здатність до гниття і однаковий небезпечний вплив на навколишнє природне середовище, та належить до відходів біологічного походження. Також до відходів біологічного походження слід віднести рештки рослин, певні медичні відходи, які здатні до гниття і внаслідок чого негативно впливають на навколишнє природне середовище.

Визначення окремого поняття та відповідного правового режиму для відходів біологічного походження має суттєве значення для врегулювання кола суспільних відносин, що виникають при поводженні з цим видом відходів. Слід чітко розмежовувати поняття відходів біологічного походження та вторинних ресурсів біологічного походження з метою недопущення знищення ресурсів, які можуть бути перероблені, утилізовані та використовуватись повторно.

Отже, можна запропонувати таке визначення поняття відходів біологічного походження як будь-яких матеріалів, предметів, речовин, що здатні до гниття і внаслідок чого негативно впливають на навколишнє природне середовище, власник яких їх позбавляється, має намір позбавитися або повинен позбавитися шляхом повної ліквідації, так як в Україні на даний момент не існує відповідних технологій та виробничо-технологічних та/або економічних передумов для їх утилізації й переробки. Також слід визначити поняття вторинних ресурсів біологічного походження як будь-яких матеріалів, предметів, речовин, що здатні до гниття і внаслідок чого негативно впливають на навколишнє природне середовище, щодо яких в Україні на даний момент існують відповідні технології та виробничо-технологічні та/або економічні передумови для їх утилізації й переробки, і власник яких повинний забезпечити їх утилізацію та переробку.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про відходи» від 5 березня 1998 року № 187/98-ВР / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/1906-15>

2. Метлова Л. П. Теорія та практика поводження з відходами (на прикладі Донецької області): монографія/Л. П. Метлова. – Донецьк: НАН України; Ін-т економіки промисловості, 2004. – 168 с.

3. Черкашина М. К. Розділ 12. Правове забезпечення охорони навколишнього природного середовища при поводженні з відходами / М. К. Черкашина // Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / [А. П. Гетьман, А. К. Соколова, Г. В. Анісімова та ін.; за ред. А. П. Гетьмана]. – Х.: Право, 2014. – С. 653–691.

4. Корнякова Н. О. Юридичне визначення поняття та видів відходів із законодавством України / Н. О. Корнякова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: «Юридичні науки». – 2004. – Вип. 58. – С. 123–126.

5. Закон України «Про побічні продукти тваринного походження, що не призначені для споживання людьми» від 7 квітня 2015 року №287-VIII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287-19>.

Размстасв Сергій Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри екологічного права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого;

Стрельник Вікторія Валеріївна

здобувач кафедри екологічного права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ІСТОРИЧНО-ПРАВОВІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ ТА НАГЛЯДУ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАДР

Методологічним підґрунтям вирішення проблем охорони довкілля є науково-теоретичні та правові розробки, що здійснювалися вченими-юристами протягом багатьох років минулого та нинішнього століть [1, с.11]. У науці постійно приділялася увага надровому (гірничому) праву. Поглиблене дослідження було проведено правознавцями щодо генези науки про надрове (гірниче) право [2, 69–76].